

Prekæritet og prekariat – Sociologisk diskussion og politisk aktivisme

af BJARKE SKÆRLUND RISAGER

SLAGMARK #71

ANTAL SIDER: 45-60

Begrebet *prekæritet* er gennem de senere år blevet hyppigt anvendt til at beskrive en central usikkerhed forbundet med forskellige forhold omkring arbejdet.¹ En usikkerhed, der bl.a. har at gøre med midlertidige ansættelser, et ustabil indkomstgrundlag og fraværet af politisk organisering og repræsentation. I den engelsktalende verden er det særligt med den britiske økonom Guy Standings *The Precariat: The New Dangerous Class* fra 2011, at begrebet er blevet populært.

Prekæritetsbegrebet træffer et aspekt ved en ny type arbejdsliv under nye dominerende produktionsformer i en globaliseret og ofte kriseram økonomi. I det Globale Nord har vi eksporteret en stor del af vores materielle produktion til lande med lavere produktionsomkostninger. Tilbage er en voksende del af arbejdsstyrken beskæftiget i servicesektoren, it- og kommunikationsbranchen, kulturindustrien osv., hvor de udfører immaterielt arbejde og producerer immaterielle varer i forskellige kognitive, kreative og affektive varianter. I diskussioner af prekæritet og økonomi i det hele taget betragtes dette ofte som en ny fase af den kapitalistiske produktionsmåde og gives betegnelsen *postfordisme* (Amin, 1994). Produktionen adskiller

sig i denne forståelse fra *fordismen*, der betegner opsvingsperioden i de første årtier efter Anden Verdenskrig. Sindbilledet på denne produktion er Henry Fords bilfabrikker, hvor homogene varer blev masseproduceret af specialarbejdere ved et samlebånd, der bestemte deres arbejdsdeling og specialisering. Arbejderes produktivitet blev sikret med diverse tayloristiske kontrolmekanismer, eksempelvis stemplingsure og mellemledere. En høj grad af faglig organisering sikrede omvendt sammenhæng mellem produktivitet og løn. Uden for fabrikken blev masseproduktionen modsvaret af masseforbrug, mens begge dele hang sammen med velfærdsstatens fødsel, en keynesianistisk, ekspansiv økonomisk politik og lav arbejdsløshed. Den fordistiske succes var dog kortvarig. I slutningen af 1960'erne oplevede de vestlige økonomier faldende profitter, herefter fulgte 1970'ernes økonomiske kriser med høj arbejdsløshed, faldende efterspørgsel og høj inflation. Politisk og kulturelt var det også perioden, hvor veluddannede unge gjorde oprør mod samfundets autoriteter og autoritære livsformer, mod det fremmedgørende masseforbrug og samlebåndsarbejdet. Her indledtes den postfordistiske periode.

Uanset om man abonnerer på den postfordistiske narrativ, vil de fleste kunne nikke genkendende til en række forhold, der associeres med det postfordistiske arbejdsliv. Der er ikke længere en skarp opdeling mellem, hvornår vi er under uddannelse og på arbejdsmarkedet, og for mange er skellet mellem arbejde og fritid blevet sløret. Deltidsansættelser, midlertidige ansættelser og praktikophold eller andre former for ulønnet eller 'frivilligt' arbejde er blevet væsentlige bestanddele af arbejdsmarkedet. De danske 'nyttejob', hvor kontanthjælpsmodtagere arbejder for under minimallønnen, og de britiske 'multimerskontrakter', hvor arbejdere i eksempelvis restaurationsbranchen ikke garanteres nogen arbejdstimer (Neville, 2013), er eksempler på, hvordan dette ikke kun er erfaringer, de immaterielle arbejdere i den 'kreative klasse' gør sig i jagten på et selvrealiserende arbejdsliv. Et globaliseret arbejdsmarked, hvor arbejdskraften lige som andre varer krydser grænser, betyder desuden, at nationale forskelle sløres. Vi har opsummerende at gøre med et arbejdsmarked, der eufemistisk beskrives som fleksibelt. Hvor det lykkes for nogen at få denne fleksibilitet til at arbejde for dem, er det for andre de selvsamme dynamikker, der gør dem til prekære arbejdere. Og deres prekære situation betyder desuden, at de har svært ved at organisere sig som en politisk bevægelse på

lige fod med den traditionelle fagbevægelse. Risikoen for prekærisering synes kun at være blevet større med de seneste års økonomiske krise, hvor høj arbejdsløshed er gået hånd i hånd med pres på både løn og tidligere tilkæmpede arbejdsrettigheder, og hvad der kan vise sig at være de første tiltag i en gradvis optrævling af velfærdssamfundets sikkerhedsnet.

Danske arbejdere har i mange år har været relativt forskånedes fra prekære arbejdsforhold, og parallelt med dette har begrebet været stort set fraværende i den offentlige debat og i faglige og politiske kampe. Den danske models såkaldte *flexicurity* har traditionelt spændt velfærdssamfundets sikkerhedsnet ud som sikring mod den usikre fleksibilitet. Med den vedvarende økonomiske krise, der bl.a. har betydet høj arbejdsløshed og forringelser på dagpenge- og kontanthjælpsområdet, er der dog tegn på, at denne model er under pres, og at styrkeforholdet er forskudt mod mere fleksibilitet og mindre sikkerhed (Madsen, 2013). I det hele taget oplever vi i disse år et øget pres på danske løn- og arbejdsforhold i forsøget på at sikre konkurrenceevnen og fastholde arbejdspladser. Et aktuelt eksempel på dette er den verserende sag med det irske lavprisselskab Ryanair, der afviser at ansætte personale i Københavns Lufthavn efter danske overenskomster, der bl.a. foreskriver, at arbejdsgiveren udbetaler løn til ansatte under sygdom. Selskabets svar er, at det alternativt vil ansætte sit personale uden for Danmark, og at den danske fagbevægelse således forhindrer skabelsen af nye danske job (he@arbejderen.dk, 2015). Et andet eksempel er de bornholmske slagteriarbejdere på Danish Crown, der i 2014 kun forhindrede, at slagteriet lukkede, og at deres arbejdspladser flyttede til udlandet, ved at acceptere, at en del af deres løn fremover skulle investeres i slagteriet (Kragballe, 2014). Med det øgede pres på det danske arbejdsmarked, som med al sandsynlighed vil fortsætte, er det muligt, at erfaringen og diskussionen af prekæritet også vil blive fremtrædende i en dansk kontekst – det mener i hvert fald Standing selv (Winther Nielsen, 2014).

I lyset af den manglende opmærksomhed på prekæritet og prekære forhold i en dansk sammenhæng er formålet med denne artikel at give en introduktion til prekæritetsbegrebets nye, men komplekse idéhistorie. I det omfang en tiltagende neoliberal globalisering af økonomien, herunder af det danske arbejdsmarked, og ikke mindst effekterne af den økonomiske krise skaber prekære erfaringer blandt danske arbejdere, er det gavnligt for såvel

akademiske som politiske diskussioner at kende til begrebets anvendelse, udvikling og udfordringer. Grundet Standings betydning for den voksende opmærksomhed på prekæritet vil jeg begynde med hans tese om prekariatet og den sociologiske diskussion, denne tese har rejst. Vi vil derefter se, hvordan prekæritetsbegrebet imidlertid både er ældre end Standings tese og bredere end den engelsksprogede sociologi og den empirisk orienterede forskning i øvrigt: Med rødder i autonomistisk marxisme har begrebet en historie som et politisk begreb, hvor fokus i mindre grad har været på konkrete arbejdsforhold til fordel for en bred forståelse af 'eksistentiel prekæritet'. Som den efterfølgende del vil demonstrere, har denne forståelse dels inspireret og er dels blevet udviklet af den EuroMayDay-bevægelse, der op gennem 2000'erne brugte prekæritet som et mobiliserende og identitetskonstruerende begreb. Derpå følger en gennemgang af, hvordan den økonomiske krise har påvirket prekæritetsbevægelsen, og hvordan også den traditionelle fagbevægelse i løbet af de seneste år er begyndt at fokusere på prekære forhold. Jeg afslutter artiklen med en række konkluderende bemærkninger om muligheder og begrænsning for de forskellige tilgange til prekæritet som fænomen og begreb.

STANDINGS PREKARIAT

Historien er ifølge Standing (2011) løbet fra begreberne arbejderklasse, proletariat og arbejder, både som sociologiske og som identitetsskabende og politiske kategorier. Arbejderklassen, der for Standing kun dækker over en forsvindende gruppe af industriarbejdere, må suppleres af en række andre socioøkonomiske grupper, herunder prekariatet (s. 6–8). At have i *prekariatet* er ifølge Standing en reel risiko for en voksende gruppe mennesker, "potentielt set alle os, der ikke er en del af eliten" (s. 24).

Standing (2011) definerer prekariatet ud fra dets mangel på en række sikkerheder relateret til arbejdet. Prekariatet mangler bl.a. den sikkerhed en stabil og tilstrækkelig indkomst tilvejebringer, sikre ansættelsesforhold, sikkerhed i forhold til at kunne reproducere færdigheder og kompetencer, sikkerhed på arbejdspladsen og sikkerhed i form af repræsentation, eksempelvis gennem faglig organisering. Alle er de sikkerheder, som efterkrigstidens arbejderklasse og fagbevægelse efterstræbte og delvis tilkæmpede sig (s. 10–11). Ud over

usikkerheden ved arbejdet er prekariatet defineret ved usikker social indkomst, det vil sige indkomst, der ikke nødvendigvis kommer fra lønarbejdet, for eksempel statslige ydelser, og som ikke nødvendigvis er finansiel, for eksempel forskellige former for støtte fra familien og lokalsamfundet. Endeligt defineres prekariatet ved fraværet af arbejdsbaseret identitet. Også på dette punkt adskiller prekariatet sig fra arbejderklassen og fagbevægelsen, der historisk har tilvejebragt kultur og identitetsmarkører til sine medlemmer (s. 11–12).

Det var under de italienske MayDay-parader, som vi vil se nærmere på nedenfor, at man først hørte neologismen prekariatet (Breman, 2013). Ordet er en sammentrækning af prekær og proletariat, og med brugen af det understreger Standing (2011) således, at “[p]rekariatet har *klasse* karakteristika” (s. 8). Det er en ‘klasse-i-sin-skabelse’, om end det endnu ikke er en ‘klasse-for-sig’. Med sidstnævnte marxistiske betegnelse henviser han til, at prekariatets medlemmer endnu ikke identificerer sig selv som del af en klasse, og at de endnu ikke forbinder deres prekære position med stolthed og værdighed (s. 7, 22). Ligesom arbejderklassens for-sig-modus for Karl Marx var en nødvendighed for det revolutionære projekt, er prekariatets ditto nødvendigt for dets politiske fremtid. Identitetsproblematikken har således også en politisk dimension.

En række sociologer har kritiseret forestillingen om, at vi med prekariatet har at gøre med en ny tendens. Det faktum, at en gruppe af en vis størrelse oplever usikkerhed i forbindelse med arbejdsmarkedet, er “så gammel som kapitalismen”, skriver Richard Seymour (2012). Standings forestilling kan, mod hans hensigt, således kritiseres for at være ahistorisk (Palmer, 2013). Tesen om det prekære nybrud kritiseres desuden for at være eurocentrisk: “[D]en type arbejde, der beskrives med udtrykket ‘prekæritet’, har altid været normen i det globale syd. Faktisk er det fordismen og velfærdsstaten, der fra et globalt perspektiv er undtagelsen fra reglen”, skriver Ronaldo Munck (2013, s. 752).

At prekariatet skulle udgøre en selvstændig klasse er ligeledes blevet kritiseret. Standing (2011) henviser selv til klassebegrebet “i den marxianske betydning” (s. 7), men hans kritikere påpeger, at klasse hos Marx bestemmes ud fra en række interesser, der har at gøre med produktions- og reproduktionsmæssige relationer. Standing giver intet svar på, hvilke særlige relationer og interesser,

der skulle definere prekariatet – med fokus på fraværet af sikkerheder er hans definition udelukkende negativ. Prekariatet er langt hen ad vejen defineret ved *ikke* at være som efterkrigstidens arbejderklasse. Således synes han at forudsætte, at arbejderklassen per definition er sammenfaldende med denne klasses fremtræden i efterkrigstidens fordristiske vestlige økonomi, hvor den nød sociale rettigheder og politisk repræsentation. Denne forståelse synes i bedste fald at være en historisk (og geografisk) parentes og i værste fald en myte (Munck, 2013; Seymour, 2012). “Arbejderklassen har vitterligt altid været under forandring, den bliver til stadighed skabt, afskabt og omskabt” (Munck, 2013, s. 755; se også Palmer, 2013).

PREKÆRITET SOM POLITISK BEGREB

Ud over den sociologiske debat om prekæritet findes der en anden tradition, i hvilken prekæritet i højere grad bruges som et strategisk og politisk begreb (jf. Shukaitis, 2013). Det er en tradition, der har rødder i italiensk post-*operaismo* (arbejderisme) og autonomistisk marxisme og aktivisme (Gill & Pratt, 2008; Shukaitis, 2013; for en generel introduktion, se Wright, 2002). Som hos *Kapitalens* Marx (1970) anså de italienske autonomister arbejdets vareform for at være kapitalismens fundament, og ‘afvisningen af arbejdet’ som en potentiel revolutionær negering af kapitalismen (Gill & Pratt, 2008, s. 5). Til forskel fra Marx forstod autonomisterne med begrebet arbejde dog ikke blot lønarbejdet, men eksempelvis også det reproduktive arbejde i hjemmet, ja, hele det sociale livs aktivitet. For Mario Tronti, en af hovedmændene bag *operaismo*, var samfundet i den postfordristiske periode en ‘social fabrik’; autonomisten Antonio Negri skrev på lignende vis om ‘fabrikken uden vægge’ (s. 6–7). Med så bred en forståelse af arbejdet, rummede afvisningen af det en tilsvarende bred vifte af mulige positive politiske praksisser: Afvisningen var en fremsætning og en udlevelse af alternative livs- og værensformer (s. 6). Med den brede forståelse af arbejdet i den sociale fabrik fulgte en tilsvarende bred forståelse og politisk brug af begrebet prekæritet. Som et politisk begreb er prekæritet ikke snævert knyttet til en empirisk erfaring af prekære forhold vedrørende lønarbejdet, men snarere til en generel, eksistentiel erfaring af prekæritet som normaltstanden i det postfordristiske kapitalistiske samfund.

Denne forståelse har givet anledning til betegnelsen 'eksistentiel prekæritet' eller 'social prekæritet', der potentielt vedrører alle de usikkerheder, arbejderen i den sociale fabrik erfarer, hvad enten de udspringer af lønarbejde, seksualitet, familiestrukturer eller noget fjerde. Den italienske sociolog Annalisa Murgias (2014) understreger imidlertid, at prekæriteten går på tværs af disse usikre områder af det sociale liv:

Dette betyder ikke bare, at man ud over arbejdslivet skal tage andre livsområder i betragtning, men snarere at man også betænker begrebet prekæritet som et, der beskriver en dimension, der spænder over et mangefold af livsaspekter, og derved kortlægger en tilstand af fælles eksistens, prekære følelser, sprog og affektioner. (s. 50)

Den eksistentielle prekære erfaring er ligesom afvisningen af arbejdet ikke blot negativ, men rummer et positivt, politisk potentiale: Prekæritet bliver det, vi alle har til fælles, og som vi sammen kan bygge et politisk projekt og en politisk identitet op omkring. For de to kulturteoretikere Rosalind Gill og Andy Pratt (2008) har prekæritet således en 'dobbelbet betydning', der er central, hvis man skal forstå begrebet politisk:

[P]rekæritet betegner både mangfoldiggørelsen af prekære, ustabile, usikre leveformer og på samme tid nye former for politisk kamp og solidaritet, der rækker hinsides det politiske parti eller fagforeningens traditionelle modeller. [...] [K]apitalismens nye moment, der fremkalder prekæriteten, betragtes ikke kun som undertrykkende, men også som noget, der tilbyder et potentiale for nye subjektiviteter, nye socialiteter og nye politikformer. (s. 3)

Fra århundredeskiftet og frem har vi da også set, at begrebet vitterligt kan bruges som et politisk mobiliseringspunkt. Omvendt har den politiske mobilisering bidraget til begrebets diskursive konstruktion hinsides en angivelig neutral, sociologisk forståelse, og konstruktionen af et prekært politisk subjekt har således været parallel med udviklingen af forståelsen af social prekæritet (Mattoni, 2012, s. 53–63). For autonomisterne, hvor teoretisk

refleksion og politisk praksis ikke tænkes adskilt, er begrebets politiske styrke dog også vigtigere end dets empiriske og analytiske præcision. De anerkender nødvendigheden af den sociologiske og empiriske tilgang til prekæritet, men det er utvetydigt begrebets politiske potentiale, der er det primære (Neilson & Rossiter, 2008; Shukaitis, 2013). Som sociologen Stevphen Shukaitis (2013) skriver: "Snarere end at stille spørgsmålet, hvad prekæritet er, er det måske mere brugbart at spørge, hvad prekæritet gør, hvilket vil sige, hvad bidrager prekæritet med til politisk analyse og strategi?" (s. 655). Vi vil nu vende os mod, hvad begrebet prekæritet har *gjort* gennem de seneste års politiske aktivisme.

EN PREKÆR 1. MAJ

Begrebet prekæritet har været brugt af europæiske grupper og bevægelser siden 1970'erne. En ny fase af begrebets historie blev imidlertid indledt i konteksten af den verdensomspændende 'bevægelse for en anden globalisering', der for alvor begyndte med protesterne mod WTO i Seattle i 1999. I Milano i 2001 organiserede grupper af prekære arbejdere en MAYDAY-parade, hvor flere tusinde deltog. Paraden fandt sted på Arbejdernes internationale kampdag, men var organiseret uden om fagbevægelsens sædvanlige deltagere. Det blev begyndelsen på en række årlige parader, der havde prekæritet som rammefortælling (Scholl, 2013). I de efterfølgende år voksede paraderne og bredte sig med det nye navn EuroMayDay og mottoer som 'det europæiske prekariats parade' til det meste af Europa – herunder Danmark.

Hvor EuroMayDay-paraderne havde en række krav vedrørende prekære arbejds- og lønforhold m.m., var det var dog konstruktionen og repræsentationen af et kollektivt subjekt, der udgjorde bevægelsens *raison d'être*. Det var et kollektivt subjekt, der fandt sammen om en bred forståelse af prekæritet som et socialt og eksistentielt anliggende; en forståelse, der langt hen ad vejen blev udviklet med EuroMayDay. Forståelsen af prekæritet som en tilstand, der ikke kun var negativ, men også positiv, var central fra bevægelsens begyndelse – prekæritet var forbundet med stolthed (Fantone, 2007, s. 7). Denne forståelse gjorde det muligt at mobilisere folk på tværs af sektorer, livsstile, politiske kulturer og landegrænser (Mattoni, 2012, s. 56–57).

Gruppen ChainWorkers CreW, der var en af paradens organiserende kræfter, forsøgte eksempelvis at skabe solidaritet mellem *chainworkers*, arbejdere i fastfoodrestauranter og andre forretningskæder, og *brainworkers*, de veluddannede, der var beskæftigede med immaterielt arbejde (Oudenampsen & Sullivan, 2004). For hvert år der gik, formulerede bevægelsen det sociale prekariat endnu bredere i sine *calls for action* (Mattoni, 2012, s. 56–57). I 2005 blev det således beskrevet som “en almengjort tilstand, som flertallet af mennesker oplever” (EuroMayDay, 2005). På den måde rakte mobiliseringen ud over grupper, hvis identiteter var givet ved deres arbejdsmæssige situation. I Italien blev prekæritet eksempelvis koblet til kampe omkring migration, køn og seksuelle minoriteter (Fantone, 2007). Som kultursociologen og aktivisten Beppe De Sario (2007) for eksempel skriver: “[D]en uafrystelige dimension af prekæritet som en almen livstilstand forårsagede et brud i LGBT-bevægelsen, der genkendte sig selv i en opfattelse af prekæritet, der ikke var særlig ‘økonomistisk’” (s. 36).

Den brede konstruktion af prekæritet var ikke kun diskursiv, men blev faciliteret af kreative repræsentationer og aktioner. Det vigtigste var selvfølgelig selve paraden, der var en karnevalsagtig optræden med udklædning, gadeteater, musik, dans, parodier på religiøse processioner og andre ritualer. Den kreative aktivisme tjente desuden til positivt at manifestere en afstandtagen fra det, der blev set som den traditionelle fagbevægelses sørgelige og offerliggende 1. maj-demonstrationer (Mattoni, 2012, s. 51–52); en fagbevægelse, som mange aktivister anså som et fordristisk levn, der ikke tog vare på de prekære arbejderes interesser. EuroMayDay var en måde, hvorpå prekariatet kunne forfægte identitet og deltagelse frem for fagbevægelsens repræsentative struktur (Galletto et al., 2007). “[Paraden] var i stand til at forene forskellige politiske traditioner og protestformer og blive en form for container, i hvilken hver aktivistgruppe kunne udtrykke sin kamp mod prekæritet gennem den aktivistiske performance, den måtte finde mest egnet” (Mattoni, 2012, s. 52). De årlige 1. maj-parader afholdes stadig, men der er en vis enighed om, at bevægelsen efter sit højdepunkt i 2005-6 oplevede en krise med faldende tilslutning og en parade, der mere end en politisk kamp var blevet en gadefest for, hvad Standing kalder ‘primitive rebeller’ (Mattoni, 2012, s. 4; Neilson & Rossiter, 2008, s. 53; Scholl, 2013, s. 137; Standing, 2011, 2014).

PREKÆRITET I EN KRISETID

Den økonomiske krise, der indtraf kort efter EuroMayDay-bevægelsens højdepunkt, har overordnet set påvirket den politiske mobilisering omkring prekæritet på to måder: For det første tyder det på, at krisen har betydet en ny, anden fase for sociale bevægelser mobilisering omkring prekæritetsbegrebet (Murgia, 2014) og for det andet, at faglige organisationer og bevægelser nu også er begyndt at få øjnene op for prekære forhold.

Murgia (2014) har forsket i prekære erfaringer i Italien, et af de europæiske lande, der har været hårdest ramt af krisen. Hun argumenterer for, at krisen har forårsaget yderligere prekærisering, og at arbejdsforhold nu i stigende grad artikuleres som individuelle erfaringer.

Hvis begyndelsen af dette århundrede [...] var karakteriseret ved forsøget på at udbygge traditionelle narrativer om arbejdet for at producere kollektive forestillinger om erfaringen af prekæritet [...] så nedbrød fremkomsten af den økonomiske krise billedet af 'prekære arbejdere' som en kollektiv subjektivitet i den sociale og politiske debat. (s. 55)

På den anden side handler den prekære bevægelse i Italien, ifølge Murgia, ikke længere blot om symbolsk selvrepræsentation, om at skabe og blive bekræftet i sin egen identitet, men nu også om selvorganisering, der skal give de prekære arbejdere en reel stemme i de arbejdsmæssige konflikter, uden at være afhængig af de fagforeninger, der ikke har formået at tale deres sag. Som det vigtigste led i denne selvorganisering nævner Murgia (2014, s. 58) *Punti San Precario*, der er aktivistiske rådgivningssteder, hvor prekære arbejdere kan få information og udveksle erfaringer. Mattoni (2012, s. 49) beskriver ligeledes, hvordan den italienske prekæritetsbevægelse gennem de seneste år med forsøg på at genopfinde strejken som en taktik for prekære arbejdere er blevet genpolitiseret. Det så man et bud på i november 2014, da en 'social strejke' blev iværksat i flere italienske byer, og prekære arbejdere gik på gaden med krav om bedre arbejdsforhold (MacKay, 2014).

Andre steder i Europa ser man lignende former for selvorganisering, eksempelvis *Precurity Office* i Wien (Zechner, 2013). I det hele taget er der

gennem de seneste år opstået nye sociale bevægelser og grupper rundt om i Europa, ikke mindst i de kriseramte PIIGGS-lande, såsom Precários Inflexíveis i Portugal (Fonseca, 2013), italienske *l'associazione precarie*, det transnationale projekt Precarious Europe og Storbritanniens Precarious Workers Brigade. I sin seneste bog om prekariatet tilslutter Standing (2014) sig dem, der mener, at årene med økonomisk krise har været skelsættende for prekariatet. Især udgjorde proteståret 2011 et vigtigt skridt fremad. Om end det ikke var intentionen, handlede Occupy-bevægelsen “ikke bare om at okkupere rum, men også om at skabe en beskæftigelsesmæssig identitet [*occupational identity*]” (s. 140). Desuden priser også han en række nye aktivistiske forsøg på at gå hinsides identitetskampen, eksempelvis i form af protester blandt fastfoodarbejdere. På den måde ser vi tegn på en organisering og repræsentation af prekariatet, som hverken EuroMayDays ‘primitive oprør’ eller den traditionelle fagbevægelse ifølge Standing har magtet (Standing, 2011, s. 167–170, 2014, s. 137–138).

Sociale bevægelser, der har gjort politisk brug af prekærhedsbegrebet, har altid næret mistillid til fagforeninger og den traditionelle fagbevægelse i det hele taget. Det gælder da også, at de seneste års protester mod krisepolitikken i Europas periferi “ikke [har] ført til en styrkelse af mere permanente organisatoriske former, såsom fagforeningerne”, skriver arbejdsforskerne Jan Breman og Marcel van der Linden (2014, s. 932). De beklager, at den traditionelle fagbevægelse med sit fokus på overenskomstforhandlinger “endnu ikke [har] fundet en adækvat strategi til at håndtere arbejderklassernes stadigt voksende prekære segmenter” (s. 936).

Som et sidste nybrud i diskussionerne og kampene omkring prekærhed kan det imidlertid nævnes, at en række faglige organisationer har meldt sig på banen i kampen mod prekærhed i løbet af de seneste kriseår. Et fremtrædende eksempel er IndustriALL Global Union, der siden 2012 har organiseret 50 millioner industriarbejdere fordelt i 140 lande, og hvis danske medlemmer er CO-industri og Ingeniørforeningen. Med erkendelsen af, at “[d]en vedblivende vækst i prekært arbejde er en af de største trusler, fagforeninger står overfor” (IndustriALL, 2014, s. 3), har organisationen netop bekæmpelsen af dette som et af sine hovedpunkter og lancerede i 2014 kampagnen ‘STOP Prekært Arbejde’. I en rapport, hvor IndustriALL beskriver sine forskellige strategier

for bekæmpelse af prekæritet, konkluderes det, at overenskomstforhandlinger må kombineres med andre strategier, herunder at knytte bånd mellem prekære og ikke-prekære arbejdere og at lægge pres på lovgivere (s. 19).

Det er bemærkelsesværdigt, at IndustriALLs rapport ikke diskuterer muligheden for at samarbejde med sociale bevægelser om bekæmpelsen af prekæritet. Hvor sociale bevægelser med fokus på prekæritet som nævnt ikke har set nogen perspektiver i at samarbejde med den traditionelle fagbevægelse, ja faktisk tværtimod, synes sidstnævnte heller ikke at prioritere et sådant samarbejde. Hvis sociale bevægelser i denne krisetid bevæger sig fra en 'overbelastet' prekær repræsentation til organisering omkring konkrete konflikter, og de faglige organisationer samtidig er ved at få øjnene op for de prekære problemer, synes en spænding mellem de to politiske organisationsformer stadig at gøre sig gældende.

Vender vi tilbage til den danske kontekst, er der visse tegn på, at også den danske fagbevægelse er begyndt at få øjnene op for spørgsmålet om prekæritet. I erkendelse af at den danske fagbevægelse er svækket, sætter fagforeninger og hovedorganisationer i disse år ind mod faldende medlemstal og sætter fokus på løn- og arbejdsforhold med kampagner som FTF og LO's 'Er du OK?' og 3Fs 'Godt arbejde'. For nylig inviterede LO Standing til Danmark for at tale om prekæritet og prekariat (Pedersen, 2015). Hos den del af fagbevægelsen, der organiserer de 'vidensarbejdere', der som beskrevet på ingen måde er sikret mod prekære forhold, er opmærksomheden på både fænomenet og begrebet prekæritet lille. Hos Dansk Magisterforening, der også har haft Standing på besøg for nylig, og Dansk Journalistforbund er der dog spæde tegn på, at dette kan ændre sig (Siegumfeldt, 2015; Werge, 2015).

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Jeg har i artiklen vist, hvordan begreberne prekæritet og prekariat på den ene side har en plads i sociologiske og empiriske diskussioner og på den anden side har været centralt som et politisk og strategisk begreb for sociale bevægelser (jf. Shukaitis, 2013). Disse to domæner for begrebernes udviklinger har været relativt adskilte fra hinanden og den gensidige udveksling af erfaringer og analyser synes at have været minimal. Standing og andres sociologiske

diskussioner udgør spændende intellektuelle bidrag, men har meget lidt at sige om, hvordan den analytiske opmærksomhed på prekære forhold skal oversættes til politisk handling for de sociale bevægelser. Tværtimod synes Standings afvisende beskrivelse af EuroMayDay-bevægelsen som 'primitiv' at være direkte kontraproduktiv i denne henseende. Omvendt må vi spørge, om en bred, politisk forståelse af et begreb som prekæritet, som vi fandt hos EuroMayDay-bevægelsen, er tilstrækkelig for et politisk projekt med reelt potentiale for forandring. Hvor en bred forståelse af prekæritet viste sig at være effektiv i mobiliseringen af en række forskellige mennesker og grupper, blev begrebets mobiliserende kraft relativt hurtigt opbrugt for bevægelsen. Ifølge Neilson og Rossiter (2008) kom prekæritetbegrebet i krise som et mobiliseringspunkt for sociale bevægelser, fordi det altomfavnende begreb blev politisk 'overbelastet': "Et hvilket som helst begreb, der så hurtigt monopoliserer det politiske felt, må nødvendigvis forsvinde lige så hurtigt eller i det mindste blot blive tillagt akademiske konnotationer" (s. 68). Mens der ikke er tvivl om, at begrebet prekæritet har fået en hidtil uset akademisk opmærksomhed siden Neilson og Rossiter publicerede deres artikel, har jeg i denne artikel imidlertid vist, at det er for tidligt at skrive begrebets politiske nekrolog: Som vi har set har sociale bevægelser i løbet af krisen iværksat nye initiativer med et større fokus på konkrete spørgsmål, der kan mindske risikoen for at 'overbelaste' begrebet og svække dets politiske potentiale. De faglige organisationer og bevægelsers øgede opmærksomhed på fænomenet og begrebet prekæritet er ligeledes et spændende nybrud, der kan vise sig at have potentiale for at kombinere faglige kampe med en begrebsbrug, der ikke er 'overbelastende'. Samtidig har den traditionelle fagbevægelse stadig til gode at vise, at den kan mobilisere og organisere de prekære arbejdere – hvad enten disse arbejdere forstås som et selvstændigt prekariat, eller prekæritet ses som en normaltilstand i den globaliserede kapitalisme.

NOTE

1. Jeg vil gerne takke Mikkel Thorup, Christoffer Basse Eriksen, Eva Krause Jørgensen, Anne Engelst Nørgaard og den anonyme peer-reviewer for deres konstruktive kommentarer til tidligere versioner af denne artikel.

LITTERATUR

- Amin, A. (1994). *Post-Fordism: A Reader*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Breman, J. (2013). A Bogus Concept? *New Left Review*, 84, 130–138. Hentet fra <http://newleftreview.org/II/84/jan-breman-a-bogus-concept>
- Breman, J., & van der Linden, M. (2014). Informalizing the Economy: The Return of the Social Question at a Global Level. *Development and Change*, 45(5), 920–940. doi:10.1111/dech.12115
- De Sario, B. (2007). 'Precari su Marte': an experiment in activism against precarity. *Feminist Review*, 87(1), 21–39. doi:10.1057/palgrave.fr.9400374
- EuroMayDay. (2005). EUROMAYDAY CALL. Hentet fra <http://www.euromayday.org/2005/index-2005.php>
- Fantone, L. (2007). precarious changes: gender and generational politics in contemporary Italy. *Feminist Review*, 87(1), 5–20. doi:10.1057/palgrave.fr.9400357
- Fonseca, D. (2013). Precarious but Inflexible: The Rise of a New Social Movement in Portugal. *Global Dialogue: Newsletter for the International Sociological Association*, 3(2), 15–16. Hentet fra <http://isa-global-dialogue.net/wp-content/uploads/2013/07/v3i2-english.pdf>
- Galetto, M., Lasala, C., Magaraggia, S., Martucci, C., Onori, E., & Pozzi, F. (2007). a snapshot of precariousness: voices, perspectives, dialogues. *Feminist Review*, 87(1), 104–112. doi:10.1057/palgrave.fr.9400368
- Gill, R., & Pratt, A. (2008). In the Social Factory?: Immaterial Labour, Precariousness and Cultural Work. *Theory, Culture & Society*, 25(7-8), 1–30. doi:10.1177/0263276408097794
- He@arbejder.dk. (2015, 26. marts). I luften er arbejdskampen global. *Arbejder.dk*, s. 14–16.
- IndustriALL Global Union. (2014). *Negotiating Security: Trade union bargaining strategies against precarious work*. Hentet fra http://www.industriall-union.org/sites/default/files/uploads/documents/STOP-PrecariousW-august2012/Bargaining_strategies/a4_precarious_work_en_web.pdf
- Kragballe, S. (2014, 13. juni). Slagteriarbejdere siger ja til at slagte en del af lønnen. *Jyllands-Posten*, Erhverv, s. 2.
- MacKay, J. (2014). The Italian social strike is a landmark event for the precariat. *openDemocracy*. Hentet fra <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/jamie-mackay/italian-social-strike-is-landmark-event-for-precariat>
- Madsen, P. K. (2013). "Shelter from the storm?" – Danish flexicurity and the crisis. *IZA Journal of European Labor Studies*, 2(6), 1–19. doi:10.1186/2193-9012-2-6
- Marx, K. (1970). *Kapitalen: Kritik af den Politiske Økonomi (1.-3. bog)*. København: Rhodos.

- Mattoni, A. (2012). *Media Practices and Protest Politics: How Precarious Workers Mobilise*. Farnham & Burlington, VT: Ashgate Publishing.
- Munck, R. (2013). The Precariat: a view from the South. *Third World Quarterly*, 34(5), 747–762. doi:10.1080/01436597.2013.800751
- Murgia, A. (2014). Representations of Precarity in Italy: Collective and Individual Stories, Social Imaginaries and Subjectivities. *Journal of Cultural Economy*, 7(1), 48–63. doi:10.1080/17530350.2013.856336
- Neilson, B., & Rossiter, N. (2008). Precarity as a Political Concept, or, Fordism as Exception. *Theory, Culture & Society*, 25(7-8), 51–72. doi:10.1177/0263276408097796
- Neville, S. (2013, 5. august). McDonald's ties nine out of 10 workers to zero-hours contracts. *The Guardian*. Hentet fra <http://www.theguardian.com/business/2013/aug/05/mcdonalds-workers-zero-hour-contracts>
- Oudenampsen, M., & Sullivan, G. (2004). Precarity and N/European Identity: (An Interview with Alex Foti (ChainWorkers)). *Mute*, 2(0). Hentet fra <http://www.metamute.org/editorial/articles/precarity-and-neuropean-identity-interview-alex-foti-chainworkers>
- Palmer, B. D. (2013). Reconsiderations of Class: Precariousness as Proletarianization. I L. Panitch, G. Albo, & V. Chibber (red.), *Socialist Register 2014: Registering Class* (s. 40–62). London: The Merlin Press.
- Pedersen, M. F. (2015). Forsker: Fremtidens arbejdsmarked truer fagforeningernes eksistens. *Ugebladet A4*. Hentet fra http://www.ugebreveta4.dk/forsker-fremtidens-arbejdsmarked-truer-fagforeninger_19978.aspx
- Scholl, C. (2013). Europe as contagious space: Cross-border diffusion through EuroMayDay and climate justice movements. I C. Flesher Fominaya & L. Cox (red.), *Understanding European Movements: New social movements, global justice struggles, anti-austerity protest* (s. 127–142). London & New York, NY: Routledge.
- Seymour, R. (2012). We Are All Precarious – On the Concept of the 'Precariat' and its Misuses. *New Left Project*. Hentet fra http://www.newleftproject.org/index.php/site/article_comments/we_are_all_precarious_on_the_concept_of_the_precariat_and_its_misuses
- Shukaitis, S. (2013). Recomposing precarity: Notes on the laboured politics of class composition. *ephemera: theory & politics in organization*, 13(3), 641–658. Hentet fra <http://www.ephemerajournal.org/sites/default/files/pdfs/contribution/13-3shukaitis.pdf>
- Siegmundfeldt, P. (2015). Ny klasse kræver nyt fagforeningsfokus. *Magisterbladet*. Hentet fra <http://magisterbladet.dk/news/2015/marts/nyklassekraevnytfagforeningsfokus>
- Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic.
- Standing, G. (2014). *A Precariat Charter: From denizens to citizens*. London & New York, NY: Bloomsbury Academic.

- Werge, L. (2015). Prekariatet – den fælles udfordring. *Journalisten*. Hentet fra <http://journalisten.dk/prekariatet-den-faelles-udfordring>
- Winther Nielsen, S. (2014, 12. oktober). En ny tids klassekamp. *Politiken*, s. 6.
- Wright, S. (2002). *Storming Heaven: Class Composition and Struggle in Italian Autonomist Marxism*. London: Pluto Press.
- Zechner, M. (2013). A Precarity Office in Vienna: notes from the start of an experiment. *scnessioni precarie*. Hentet fra <http://www.connessioniprecarie.org/2013/09/23/a-precariety-office-in-vienna-notes-from-the-start-of-an-experiment/>